

### עלות השחר וניץ החמה

וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: (בראשית כב, ג)

#### זריזים מקדימים

(פסחים ד, א) מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה ונבדוק בשית, וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא, דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר, אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם ואור הנר יפה לבדיקה. פרש"י נבדוק מצפרא דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר **שלא המתין עד הניץ החמה**, ומכל מקום בלילה לא הקדים. ועי' בר"ן על הרי"ף (א, ב) שכתב שהשכים בבקר ולא המתין עד שיהא היום גדול.

#### זריזים לפני זמן המצה

מבואר ברש"י שהקדים קודם הניץ, ומשמע שבעצם היה יכול לחכות עד אחרי הניץ, ר"ל שזמן המצה אינו אלא אחרי הניץ. ויש לדון האם שייך זריזים לפני זמן המצה, וברש"י משמע שכן שייך, שמשמע מדבריו שהחידוש הוא שלא המתין עד הניץ משמע שזה היה זמן המצה. ודן בזה הגרא"ו, דהנה כתבו בתוספות (ב"ב ה, ב) על ההיא דב"מ (קב, א) דבעו מיניה מרבי ינאי שוכר אומר נתתי ומשכיר אומר לא נטלתי על מי להביא ראייה, אימת אי בתוך זמנו תנינא מת בתוך שלשים יום בחזקת שלא נפדה, והשתא היכי מדמי לה לבכור דהתם לא שייך למימר לא ליטרדן, ולכך צריך לומר דבכור נמי איכא טירדא דמצוה שצריך מיד ליתן דזריזין מקדימין, משמע שיש זריזים קודם זמן המצה, וכבר הק' בקובץ שעורים (שם אות כח) דזריזין מקדימין לא שייך אלא במצה שכבר נתחייב בה רק שאפשר לעשותה לאחר זמן, אבל בפדיון הבן תוך ל' דעדיין לא נתחייב ודאי ליכא שום מצוה להקדים לפדותו בתוך ל', ומדבריהם משמע לקושטא דמילתא דמצוה להקדים וצ"ע. אמנם בקובץ שמועות ב"מ (אות לט) כתב דכוונתן דמתוך שלאחר ל' יתחייב מיד משום זריזין מקדימין שייך בה שפיר חשש טירדא שמא יטרד אז.

אמנם בלבוש (או"ח סימן תרנב) משמע שאצל אברהם עיקר הזמן היה גם קודם הניץ, יעוי"ש שכתב שמצות לולב ביום ולא בלילה, דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', ומשמעותו הוא שכל היום כשר לנטילת לולב, מ"מ לא יעסוק אדם בעסקיו תחלה ויברך אח"כ על הלולב לעת הערב או בחצי היום, דזריזין מקדימין למצות כדכתיב (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר, שמכאן למדנו (פסחים ד, א) שכל מי שיש לו לעשות מצוה בו ביום צריך להשכים בבוקר, וגבי לולב עיקר זריזותיה הוא משתנץ החמה לכתחלה, **שהוא התחלת עיקר מה שקרוי יום**, אע"ג דוישכם דגבי אברהם פירושו הוא בבקר דהיינו קודם הניץ החמה, **היינו משום שהוא לא נצטווה על העקידה לעשותה ביום דוקא דלא כתיב ביה יום**, לכך היה זריז אפילו קודם הניץ החמה, אבל גבי לולב ביום כתיב, ואין עיקר יום אלא אחר זריחת החמה והוא כל היום, לכך זריזותיה דוקא משתנץ החמה.

#### למה מחכים למצוות עד הניץ

דרך אגב גילה לנו הלבוש שסובר שעיקר היום מתחיל בהנץ החמה, ולדבריו הא דאמרינן (מגילה כ, א) שלכתחילה צריך לעשות המצוות שזמנם ביום מהנץ ולא מעלות השחר הוא מעיקר הדין ולא משום גזירה כשיטת רש"י (מגילה שם) שכתב וז"ל דמעלות השחר ימא הוא, אבל לפי שאין הכל בקיאות בו צריכין להמתין עד הנץ החמה. וכ"כ הפרי מגדים בא"א (או"ח תקפח, א) וז"ל בלבוש משמע קצת לכאורה במקום אחד (סימן תרנב, א) דמן התורה היא לכתחילה לא הוה יום גמור רק מהנץ.

וראיתי בספר חבצלת השרון שר"ל שהלבוש הולך כאן לשיטתו שס"ל בכמה מקומות (או"ח רלג ורסז) שמחשבים שעות היום מנץ החמה עד שקיעת החמה, ואם איתא שמעיקר הדין היום מתחיל בעמוד השחר למה לא נתחיל מעה"ש, אבל אם עיקר היום מתחיל מהנץ ניחא. עוד הביא שם שהביאו לו ראיה מהרמב"ם כהלבוש, והוא ממש"כ בפיה"מ (מגילה שם) וז"ל ומה שאמר וכולם שעשו מעמוד השחר כשר למי שעבר ועשה בעת הצורך הגדול אבל "המעשה גמור" הוא אחר הנץ החמה. מבואר שינו רק משום גזירה אלא כדי שיהיה "מעשה גמור".

אמנם בתרגום של "קאפאח" כתוב וז"ל וכל זה למי שעבר ועשה ובשעת הדחק, אבל לכתחילה אחרי עלות השמש. ולדבריו ליכא ראיה כלל. וכ"ה בתרגום החדש שיצא לאור בזמן האחרון.

בספר עיטורי מגילה ג"כ הבין בדעת הרמב"ם שזה שצריך להמתין להנץ הוא דין תורה, והביא עוד מדברי תלמידי רבינו יונה (ברכות ב, א) על ההיא דאמרינן פעמים שאדם קורא ק"ש שני פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, והק' תר"י הרי אחר שעלה עמוד השחר יוצא ידי חובה מק"ש של יום, א"כ למה קורא אותו "לילה", ותי' מפני שעיקר היום אינו אלא אחר הנץ החמה ואילך, וכל דבר שמצותו ביום לכתחילה צריך לעשותו מהנץ החמה ואילך, וכיון שלכתחילה אינו יום אף על פי שבדיעבד יוצא מק"ש של יום קורא אותו לילה. משמע מדבריו שאינו גזירה בעלמא אלא שלכתחילה אינו יום ולכן אמרינן שני פעמים בלילה.

### הקרבת התמיד לפני הנץ

בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קפ) הק' איך הקריבו קרבן תמיד של שחר מעלות השחר, הרי קי"ל דכל דבר הצריך יום לכתחילה הוא משתנץ החמה ורק בדיעבד כשר מעלות השחר, וכתב דבשלמא אם נימא דמדאורייתא גם בכל הדברים שצריכין ביום יכולין לעשות גם לכתחילה מעלות השחר ורק מדרבנן צריך לכתחילה מנץ החמה כדמשמע מרש"י במגילה (הנ"ל), אפשר לומר דבתמיד לא תקנו ונשאר אדינא דגם לכתחילה יהיה מעלות השחר, וכן משמע במנחת חנוך מצוה ת"א, [שכתב מטעם כהנים זריזין ליכא למיחש].

אבל כתב הגרמ"פ שיותר משמע דמדאורייתא הוא מנץ החמה לכתחילה, ומביא ראיה מהרמב"ם (פ"א ממילה ה"ח ובר"פ י"א מפרה) שהוא דאורייתא דכתב סתם ב' הדינים דלכתחילה צריך אחר עלות השמש ובדיעבד כשר מעלות השחר ולא כתב שהוא מדרבנן. ויש להוסיף על דבריו, דז"ל הרמב"ם (מילה א, ח) אין מלין לעולם אלא ביום אחר עלות השמש, בין ביום השמיני שהוא זמנה בין שלא בזמנה שהוא מתשיעי והלאה שנאמר ביום השמיני ביום ולא בלילה, מל משעלה עמוד השחר כשר, וכל היום כשר למילה, ואעפ"כ מצוה להקדים בתחילת היום שזריזין מקדימין למצות. הרי שהתחיל שצריך למול מהנץ ומביא ע"ז הפסוק שצריך למול ביום, רק אח"כ כתב שבדיעבד יצא מעלות השחר, משמע שמה"ת לכתחילה צריך למול מהנץ. וא"כ כתב

הגרמ"פ דגם בתמיד אין לחלקו משאר דברים שצריכין יום שלכתחילה הוא אחר הנץ, ותי' הגרמ"פ שבשביל החיבות והזריזות הנהיגו לכתחילה לעשות כהבדיעבד.

אלא שהעיר ממש"כ הרמב"ם (תמידין ומוספין א, ב) וז"ל ואימתי זמן שחיתתן, של בקר שוחטין אותו קודם שתעלה החמה משיאור פני כל מזרח, ופעם אחת דחקה השעה את הצבור בבית שני והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום, משמע שעיקר זמנו הוא מעלות השחר, ולא שמחמת החיבות עשו כבדיעבד, וכתב הגרמ"פ משום שעכ"פ נמצא למעשה שליכא דין דלכתחילה אחר הנץ בתמידין אף שבעצם היה צריך להיות. אבל יותר נראה לפרש דבריו על פי מש"כ הרמב"ן במלחמת ה' (ברכות ב, ב) וז"ל ואע"פ שהוא קורא ק"ש של ערבית עד הנץ משום דכתיב בשכבך וחיישינן למיעוטא דגנו, מיהו ודאי משעלה עמוד השחר יום הוא לכל דינן שבתורה, ומפני שאין זמנו ידוע לכל אמרו במילה וטבילה והזאה דבעי ספירה ביום הנץ החמה דבר שהוא ברור לכל שאם הקדים באלו פסל, והמאחר אינו מפסיד כלום שאין הקדמתן מצוה וזמנן כל היום. ולענין תמיד במקדש דכתיב בקר קבעו האיר המזרח שקדמתן מצוה. משמע שזה דין מיוחד בקרבן תמיד של שחר משום דכתיב "בקר" שמשמעו מוקדם בבקר.

### טבילת זבה אחרי הנץ

בעיטורי מגילה (שם) מביא קושיית הגרע"א (יו"ד סימן קצז, ג) על הטור שכתב שמה"ת זבה טובלת ביום ז' אחר הנץ החמה, דהא מה"ת אחר שעלה עמוד השחר מותרת לטבול, ולהנ"ל ניחא דמה"ת לכתחילה חייבת לחכות עד הנץ החמה.

### זמן ק"ש תלוי בלילה ויום או שכיבה וקימה

אומרת הגמ' (ברכות ח, ב) תניא רבי שמעון בן יוחי אומר פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, ומק' הגמ' הא גופא קשיא אמרת פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה אלמא לאחר שיעלה עמוד השחר ליליא הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא יממא הוא, ומשני לעולם ליליא הוא והא דקרי ליה יום דאיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא. מבואר בגמ' שזמן ק"ש של שחרית אינו תלוי ביום אלא בזמן קימה.

וכן מבואר לענין ק"ש של ערבית, דאמרינן התם איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא, דתניא רבי שמעון בן יוחי אומר משום רבי עקיבא פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, הא גופא קשיא אמרת פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום אלמא קודם הנץ החמה יממא הוא והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא ליליא הוא, ומשני לא לעולם יממא הוא והאי דקרו ליה ליליא דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא.

ויותר מבואר ברמב"ן (שם) שהק' למה אינו יכול לקרות ק"ש של ערבית עד ג' שעות שהרי בני מלכים קמים בג' שעות, וז"ל וכיון דאיכא אינשי דגנו ואיהו נמי לא קרא עדיין מצי קרי עד הנץ החמה, ומכאן ואילך ליכא דגני, ואי משום בני מלכים נעורין הם במטתן ואינן רוצין לעמוד עד שלש שעות, ואם איתא שתלוי ביום ולילה אין ה"א שיקרא עד ג' שעות.

מאידך גיסא יש ראיות שתלוי בלילה ויום, דהנה הרשב"א (ברכות ב, א) הביא דברי הירושלמי, ריש ברכות, תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת אמר ר' יוסה אין קורין אותה בבית הכנסת אלא לעמוד בתפלה מתוך דבר של תורה, **ואפילו קרא אותה תוך בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה חוזר וקורא**. עוד הביא שהירושלמי למדו מכאן לספק קרא שהוא חוזר וקורא, דגרסינן התם ספק קרא ק"ש ספק לא קרא צריך לחזור ולקרות, נשמענה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, וקודם לכן לא ספק הוא ותימר צריך לקרות, הדא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות. הרי לן להדיא משום שבין השמשות הוי ספק לילה לכן צריך לחזור ולקרות, ועכ"פ יש ספק שכן יצא, ואם איתא דתלוי בשכיבה אינו תלוי בזה דהוי ספק לילה אלא דצריך לדון האם הוי זמן שכיבה, ולכאורה אין זמן שכיבה עד צאת הכוכבים.

עוד שם (ב, ב) ברשב"א שמביא פירושו של ר' האי גאון לבאר השיטות החולקין שם מתי הוא תחילת זמן ק"ש של ערבית שתלוי האם תלוי בזמן שכיבה או תחילת הלילה והרי קי"ל שתלוי בציה"כ, וז"ל משום דחלוקתן של הני רבנן דנחלקו בברייתא כל חדא וחדא תלויה בדבר, דרבי אליעזר דאמר משעה שקדש היום סבר ובא השמש ביאת שמשו, דהיינו תחלת השקיעה ומאי וטהר טהר גברא, ור' יהושע סבר ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר יומא, ואין ביניהם שעה שאפשר להיות שיעור אחר אלא ר"מ דיהיב שיעורא קודם שיעורא דר' יהושע כשיעור טבילה, ור' חנינא אמר **דלא תלינן שיעורא בתחלת הלילה אלא שעת שכיבה** ואין דרכן של בני אדם לישכב בתחלת הלילה אלא משעה שהעני נכנס לאכול פתו לאחר שמספר עם שכניו, ורבי אחא משעה שבני אדם נכנסין להסב שהוא מאוחר יותר לפי שמספרין בתחלת הלילה ברחוב העיר על פתחיהן זה עם זה.

ועי' באבן האזל (הלכות קריאת שמע פרק א) שהביא קושיית הפנ"י על דברי רב האי גאון ז"ל דמה זה שתלה דין זמן ק"ש אי אמרינן ובא השמש וטהר היינו ביאת שמשו, או ביאת אורו, **דאטו זמן ק"ש הוא באמת תלוי בזמן אכילת תרומה, הא אינו אלא סימן שנתנו חכמים במשנתנו, אבל עיקר זמן ק"ש תלוי בזמן שכיבה**. וכתב האבן האזל שלאחר העיון דברי רבינו האי גאון והרשב"א ברורים, דרבינו האי כתב דלר' חנינא לא תלי שיעורא בתחלת הלילה אלא שעת שכיבה ואין דרכן של ב"א לישכב בתחלת הלילה אלא משעה שהעני נכנס לאכול פתו, וא"כ מדברי רבינו האי בשיטתו של ר' חנינא אנו למדים דר' אליעזר ור' יהושע קובעים זמן ק"ש בתחלת הלילה, וסברי דאף דכתבי ובשכבך בזמן שכיבה אנו מפרשים כוונת הכתוב משום דבתחילת הלילה הוי זמן שכיבה, ולכן אף שאינו בתחילתו ממש מ"מ זמן ק"ש הוא בתחילת הלילה סמוך לזמן שכיבה, ונמצא דר"א ור"י סברי דעיקר קביעות זמן ק"ש מתחיל מתחילת היום ותחילת הלילה, ולפי"ז באמת ר' יהושע סובר דזמן ק"ש הוא בתחלת הלילה דהוא צה"כ, ור' אליעזר סובר דזמן ק"ש הוא בתחלת הערב דהוא תחלת השקיעה, וממילא תלי זה בדינא דאכילת תרומה אם ובא השמש הוא ביאת שמשו או ביאת אורו.

וכן דייק האבן האזל בדברי הרמב"ם (קריאת שמע א, א) שכתב וז"ל פעמים בכל יום קוראין ק"ש בערב ובבקר, שנאמר ובשכבך ובקומך, **בשעה שדרך בני אדם שוכבין וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום**.

אבל לפי"ז דברי הרשב"א סתרי אהדדי שהוא עצמו (ברכות ח, ב) הק' קושיית הרמב"ן מהא דבני מלכים גני עד ג' שעות וז"ל קשיא לי אי משום מיעוטא דגנו קרינן ביה בשכבך אף על גב

דיממא ממש הוי (אחרי עמוד השחר) א"ה לישרי אפי' לאחר הנץ החמה ואפי' עד שלש שעות כיון דאיכא בני מלכים דגנו, ותי' דבני מלכים מיעוטא דמיעוטא נינהו. אלא דהק' ע"ז שהרי שרינן של שחר עד שלש שעות משום בני מלכים אף על גב דהוו מיעוטא דמיעוטא, י"ל דכיון דמחמת יממא חייבה תורה לקרות בשחר אף על גב דתלי ליה בזמן קימה דינא הוא דנשרי כל זמן קימה ואפי' של בני מלכים, ועוד דאינו בדין דלא יקראו בני מלכים בשל שחר, אבל בשל לילה הנכנס בשל יום אף על גב דתלא ליה בשכיבה כיון דיממא הוא וכולהו אינשי כבר קמו משום מיעוטא דבני מלכים לא שרינן.

ואולי י"ל שבתירוצו של הרשב"א מתיחס לזה שהחיוב הוא "מחמת היום", וזה החילוק בין ק"ש של ערבית שאינו יכול להמשיך לקרא עד ג' שעות, לק"ש של שחרית שכן יכול.

### ק"ש קודם הנץ

הזכרנו דברי המשנה שדבר שמצוותו ביום לכתחילה אין לקיימו עד אחרי הנץ, ויש לעיין לענין מצות ק"ש מה הזמן הראוי לקיימה והאם יש בעיא לקרא קודם הנץ כמו בשאר מצוות של יום. עי' לקמן מה שתירצנו. ועי' לקמן שבאמת ר"ת מכח המשנה במגילה נוקט שלכתחילה אין לקרות ק"ש קודם הנץ, אבל יש חולקים כדלהלן.

### ק"ש כוונתין

והנה הגמ' (ברכות ט, ב) מביא מימרא דרבי יוחנן שותיקין היו גומרין אותה (ק"ש) עם הנץ החמה, תניא נמי הכי ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום, אמר רבי זירא מאי קראה ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים.

ופירשו בתוס' שמצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה, ואפי' ותיקין נמי מודו לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הנץ החמה דיכול לקרות עד שלש שעות, ועל זה אנו סומכין. וכן בפ' מי שמתו (כב, ב) דקאמר בעל קרי שירד לטבול אם יכול לעלות ולקרות קודם הנץ וכו', ומסיק בגמרא (כה, ב) דילמא כר' יהושע וכותיקין, כלומר מתני' דקתני קודם הנץ החמה כותיקין, אלמא ותיקין נמי מודו לר' יהושע שאין שעה עוברת עד שלש שעות.

אבל הק' מהא דאמרינן ביומא (לז, ב) אף היא עשתה נברשת של זהב כיון שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות הימנה והיו יודעין שהגיע הנץ החמה ובא זמן ק"ש של שחרית, ומוקי לה התם בשאר עמא דירושלים, אלמא משמע דעיקר זמן ק"ש לאחר הנץ החמה, והא לא הוי כותיקין שהיו קורין קודם להנץ סמוך להנץ. תי' בתוס' דאותו זמן הוקבע לצבור לפי שלא היו יכולין להקדים ולמהר כותיקין, כי רוב בני אדם אינם יכולין לכיון אותה שעה. נמצא לדבריו שבוודאי יוצאים ידי"ח ק"ש לפני הנץ, ואדרבה זה זמן המובחר כדי שיתפלל ביום. אלא דצ"ע מ"ש ק"ש משאר מצוות שאין לקיימן קודם הנץ, ואולי י"ל שהא גופא משום דיש ענין להתפלל מיד אחרי הנץ לכן לא גזרו על ק"ש. אבל תינח לפי השיטות שאין כאן אלא גזירה אבל אם נאמר שיש כאן ענין דאורייתא מהיכ"ת לוותר על ענין זה כדי להתפלל עם דמדומי חמה, וצ"ע. ואם נאמר שזמן ק"ש תלוי בקימה - לא ביום, אז אפילו אם זה שלא עושים מצוות לפני הנץ הוא מה"ת שעיקר יום מהנץ נחא, שאין שום סיבה לחכות לנץ, שק"ש אינו תלוי ביום.

תוס' למס' יומא (לז, ב) הביאו שיטת הר"ח דוותיקין היו קורין ק"ש אחרי הנץ, והא דאמרינן שהיו "גומרין" אותה עם הנץ החמה פירוש "קורין", היינו שהתחילו לקרות בנץ החמה, ומפרש

ש"ייראוך עם שמש" היינו קבלת מלכות שמים דהיינו ק"ש. אלא שהק' עליו בתוס' דלישנא דכדי שיסמוך גאולה לתפלה משמע דאיירי בעיקר תפלה. ועוד דקרא ד"ייראוך עם שמש" מוקמי ליה גבי תפלה בפרק תפלת השחר. ועוד דלשון גומרין משמע שמתחילין לקרות קודם הנץ ומכוונין כך שגומרין אותה בתחלת הנץ כדי שיתפללו בתחלת הנץ.

### **האם יוצאין ידי חובת ק"ש כוותיקין**

וכעין דברי הר"ח כתב בבעל המאור (ברכות ב, א), עי"ש שכתב שם דשלשה שיעורין הם, אחד קודם הנץ החמה, וא' בהנץ החמה, וא' לאחר הנץ החמה. ומוכיח את זה מסוגיא דפסחים (דף י"א) א' אומר קודם הנץ החמה וא' אומר בתוך הנץ וא' אומר לאחר הנץ החמה, למדנו משם כי ג' זמנים הם. קודם הנץ החמה חזי לק"ש של לילה ולא לשל יום. והחידוש של וותיקין הוא דלא תימא דוקא לאחר הנץ החמה הוא דחזי לשל יום אבל בשעת הנץ החמה לא קמ"ל כותיקין שהיו גומרין אותה **עם הנץ החמה** ללמדך ששעת נץ החמה כאחר הנץ החמה לק"ש של יום. ועיקר מצותה מן המובחר בשעת הנץ החמה הוא. והק' על עצמו מהא דתנן אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה, משמע שהעיקר לסיים לפני הנץ, תי' בעה"מ תרגמא עד שלא יגמור הנץ. יוצא מדבריו שלפני הנץ אין יוצאים ידי חובת ק"ש, וותיקין היו קורין ק"ש עם הנץ וזה מצוה מן המובחר. ויכול לקרות גם אחרי הנץ.

גם שיטת ר"ת (יומא לז, ב) שלכתחילה אין לקרות ק"ש לפני הנץ, וכתב שהא דאמר אביי לק"ש כוותיקין סימנא בעלמא, כלומר סמוך להנץ כוותיקין ולא כוותיקין לגמרי, דאילו וותיקין מקדימין ואנו מאחרין אחר הנץ. והביא ראיה מפרק שני דמגילה (כ, א) וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה, וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר, אלמא דבר שזמנו ביום מצותו אחר הנץ.

בתלמידי רבינו יונה על הרי"ף (ברכות ד, ב) יש שיטה אחרת, גם הוא מפרש כתוס' שוותיקין היו מסיימין ק"ש קודם הנץ החמה, והפירוש של עם הנץ היינו קודם הנץ כדאמרינן ערב שבת **עם** חשיכה, ואינו רצונו לומר חשיכה ממש אלא קודם חשיכה. עוד כתבו שמודו הוותיקין דזמן התחלת קריאתה קודם הוא, דהלכה כאחרים שאמרו משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות, והוותיקין מתוך שהיו מדקדקין במצות והיו רוצים לסמוך גאולה לתפלה היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיתפללו מיד כשתנץ החמה ויסמכו גאולה לתפלה, דאם היו מתחילים לקרותם מיד כשיכיר את חבירו היה הרבה בין זה השיעור ובין הנץ החמה והיה להם להתאחר אחר ק"ש ולהמתין עד שתנץ החמה ונמצא שלא היו יכולין לסמוך גאולה לתפלה.

### **סמיכת גאולה לתפלה או ק"ש קודם הנץ**

ממשיך תר"י דיש שני זמנים בסוף הזמן, אחד לכתחילה ואחד בדיעבד, האחד לכתחילה והוא עד שתנץ החמה, והשנית בדיעבד והוא עד ג' שעות. וראיה לדבר דאין זמנה לכתחילה אלא עד הנץ החמה בלבד, מדתנן בפרק מי שמתו (כב, ב) ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא, אלמא משמע דמשה הצריכוהו לקרות במים כדי שלא תעבור זמנה, ואם איתא דזמנה לכתחילה אחר הנץ החמה למה הצריכו אותו לקרותה במים, אלא ודאי מפני כך אמרו יתכסה במים ויקרא ולא חששו למה שאינו סומך גאולה לתפלה, מפני שראוי לחוש יותר שתנץ החמה בינתיים ויעבור זמן ק"ש לכתחילה ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה שהרי אח"כ יש לו לעלות ולהתכסות ואין לך הפסקה

גדולה מזו, אפ"ה רצו חכמים שיקרא ק"ש בזמנה והיינו קודם הנץ החמה משיסמוך גאולה לתפלה. א"כ מוכח מכאן שזמנה לכתחלה עד סוף הנץ החמה ובדיעבד עד שלש שעות כר' יהושע.